

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
PEDRO CRUZ VILLALÓN
 prezentate la 20 iunie 2013¹

Cauza C-72/12

**Gemeinde Altrip,
Gebrüder Hört GbR,
Willi Schneider
împotriva
Land Rheinland-Pfalz**

[cerere de decizie preliminară formulată de Bundesverwaltungsgericht (Germania)]

„Directiva 85/337/CEE — Articolul 10a — Sfera de aplicare a dreptului de a contesta deciziile privind aprobarea proiectelor care ar putea avea efecte importante asupra mediului — Aplicare în timp — Întinderea controlului”

1. Prezenta cerere de decizie preliminară formulată de Bundesverwaltungsgericht oferă Curții de Justiție, la doi ani de la pronunțarea hotărârii în cauza Trianel², ocazia să își exprime din nou punctul de vedere cu privire la interpretarea articolului 10a din Directiva 85/337/CEE (denumită în continuare „Directiva 85/337”)³, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2003/35/CE⁴, în contextul dreptului administrativ și al dreptului procesual administrativ german.
2. În timp ce hotărârea în cauza Trianel privea accesul organizațiilor neguvernamentale de mediu la justiție într-un stat membru în contextul articolului 10a din Directiva 85/337, prezenta procedură are ca obiect, pe de o parte, aplicarea în timp a normei și, pe de altă parte, în special întinderea controalelor prevăzute de aceasta.
3. Întrebările sunt adresate în cadrul unei acțiuni formulate împotriva unei decizii de aprobare a unui plan adoptate de Land Rheinland-Pfalz în temeiul legislației în domeniul apelor, prin care reclamantii invocă neregularități privind procedura de evaluare a efectelor asupra mediului.

1 — Limba originală: germana.

2 — Hotărârea din 12 mai 2011, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen, cunoscută sub numele „Trianel” (C-115/09, Rep., p. I-3673).

3 — Directiva 85/337/CEE a Consiliului din 27 iunie 1985 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului (JO L 175, p. 40, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 174).

4 — Directiva 2003/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 mai 2003 de instituire a participării publicului la elaborarea anumitor planuri și programe privind mediul și de modificare a Directivelor 85/337/CEE și 96/61/CE ale Consiliului în ceea ce privește participarea publicului și accesul la justiție (JO L 156, p. 17, Ediție specială, 15/vol. 10, p. 8).

I – Cadrul juridic

A – Dreptul internațional

4. Convenția CEE/ONU privind accesul la informații, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în problemele de mediu (denumită în continuare „Convenția de la Aarhus”) a fost semnată de Comunitatea Europeană la 25 iunie 1998, a intrat în vigoare la 30 octombrie 2001 și a fost aprobată în numele Comunității Europene la 17 februarie 2005⁵. Republica Federală Germania a semnat Convenția de la Aarhus la 25 iunie 1998 și a ratificat-o la 15 ianuarie 2007.

5. Normele Convenției de la Aarhus sunt reprezentate de regulă sub forma unui sistem cu trei piloni, un pilon vizând accesul la informații în domeniul mediului, al doilea participarea publicului la procedurile decizionale care au ca obiect probleme de mediu și al treilea accesul la justiție în probleme de mediu⁶.

6. Al șaselea, al șaptelea, al optulea, al treisprezecelea și al optsprezecelea considerent ale Convenției de la Aarhus au următorul cuprins:

„[6] Recunoscând că o protejare adecvată a mediului este esențială pentru bunăstarea oamenilor și pentru a beneficia de drepturile fundamentale ale omului, inclusiv dreptul la viață,

[7] Recunoscând [...] că fiecare persoană are dreptul de a trăi într-un mediu propice sănătății și bunăstării sale și că are obligația, atât individuală, cât și colectivă, de a proteja și îmbunătăți mediul în folosul generațiilor prezente și viitoare,

[8] Având în vedere că, pentru a putea afirma acest drept și pentru a îndeplini această obligație, cetățenii trebuie să aibă acces la informație, să aibă dreptul de a participa la luarea deciziilor și să aibă acces la justiție în probleme de mediu și înțelegând faptul că cetățenii au nevoie de asistență pentru a-și exercita drepturile în acest sens,

[...]

[13] Recunoscând, în afară de aceasta, importanța rolului pe care îl pot juca cetățenii, organizațiile neguvernamentale și sectorul privat în domeniul protecției mediului,

[...]

[18] Preocupate de necesitatea de a pune la dispoziția publicului, inclusiv a organizațiilor, mecanisme juridice eficiente, astfel încât interesele legitime ale acestuia să fie protejate, iar legea să fie aplicată”.

7. Articolul 1 din Convenția de la Aarhus stabilește obiectivul acesteia:

„Pentru a contribui la protejarea dreptului fiecărei persoane din generațiile prezente și viitoare de a trăi într-un mediu propice sănătății și bunăstării sale, fiecare parte garantează drepturile de acces la informații, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu în conformitate cu dispozițiile prezentei convenții.”

5 — Decizia 2005/370/CE a Consiliului din 17 februarie 2005 privind încheierea, în numele Comunității Europene, a Convenției privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu (JO L 124, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 14, p. 201). Textul Convenției de la Aarhus este reprodus la pagina 4 și urm. din respectivul Jurnal Oficial.

6 — United Nations Economic Commission for Europe, *The Aarhus Convention: An Implementation Guide*, ediția a doua, 2013, p. 6; Beyerlin, U., și Grote Stoutenburg, J., *Environment, International Protection*, în Wolfrum, R. (ed.), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, punctul 73.

8. Articolul 2 punctul 5 definește „publicul interesat” ca fiind „publicul afectat sau care poate fi afectat sau care are un interes în luarea deciziilor din domeniul mediului [...]”. Conform articolului 2 punctul 4, termenul „public” include și „una sau mai multe persoane fizice sau juridice”.

9. Articolul 3 alineatul (1) cuprinde următoarele dispoziții:

„Fiecare parte ia măsuri adoptate prin acte cu putere de lege, norme administrative și de altă natură, inclusiv măsurile de asigurare a compatibilității între dispozițiile de aplicare a dispozițiilor prezentei convenții privind informațiile, participarea publicului și accesul la justiție, precum și măsurile corespunzătoare de aplicare, pentru a stabili și a menține un cadru clar, transparent și consecvent de aplicare a dispozițiilor prezentei convenții.”

10. Articolul 9 alineatul (2) din Convenția de la Aarhus prevede:

„Fiecare parte, în cadrul legislației interne proprii, se asigură că membrii publicului interesat:

- a) care prezintă un interes suficient sau
- b) care mențin încălcarea unui drept, în cazul în care legea procedurală administrativă a unei părți prevede acest lucru ca o condiție,

au acces la o cale de atac în fața unei instanțe judiciare și/sau a unui alt organism independent și imparțial stabilit prin lege pentru a contesta legalitatea de fond și de procedură a oricărei decizii, acțiuni sau omiteri care intră sub incidența dispozițiilor articolului 6 și, în cazul în care se prevede acest lucru în legislația internă și fără a aduce atingere alineatului (3) menționat în continuare, a altor dispoziții relevante ale prezentei convenții.

Ceea ce constituie un interes suficient și încălcarea unui drept se stabilește în conformitate cu prevederile legislației interne și în conformitate cu obiectivul de a acorda publicului interesat acces larg la justiție în cadrul sferei de aplicare a prezentei convenții. [...]

Dispozițiile prezentului alineat (2) nu exclud posibilitatea unei căi de atac preliminare în fața unei autorități administrative și nu aduc atingere obligației de epuizare a căilor de atac administrative înainte de a face apel la căile de atac judiciare, în cazul în care există o astfel de dispoziție în legislația internă.”

B – Dreptul Uniunii

11. În vederea alinierii dreptului Uniunii la Convenția de la Aarhus s-a adoptat, anterior ratificării convenției de către Comunitate, Directiva 2003/35⁷. Aceasta a modificat Directiva 85/337 și Directiva 96/61/CE (denumită în continuare „Directiva 96/61”⁸ „pentru a se asigura deplina lor compatibilitate cu dispozițiile Convenției de la Aarhus, în special cu [...] articolul 9 alineatul (2) [...]”⁹.

7 — A se vedea considerentul (5) al directivei.

8 — Directiva 96/61/CE a Consiliului din 24 septembrie 1996 privind prevenirea și controlul integrat al poluării (JO L 257, p. 26, Ediție specială, 15/vol. 3, p. 183).

9 — Considerentul (11) al Directivei 2003/35.

12. În considerentul (9) al Directivei 2003/35 se prevede:

„Articolul 9 alineatele (2) și (4) din Convenția de la Aarhus prevede accesul la proceduri judiciare sau la alte proceduri pentru a contesta legalitatea de fond sau de procedură a deciziilor, a acțiunilor sau a omisiunilor care intră sub incidența dispozițiilor articolului 6 din convenție privind participarea publicului.”

13. Articolul 6 primul paragraf prima teză din Directiva 2003/35 are următorul conținut:

„Statele membre pun în aplicare actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a se conforma prezentei directive până la 25 iunie 2005.”

14. Articolul 3 din Directiva 2003/35 cuprinde mai multe modificări aduse Directivei 85/337. Astfel, printre altele, la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 85/337 se adaugă următoarea definiție a „publicului interesat”: „publicul afectat sau care ar putea fi afectat de sau care este interesat de procedurile de adoptare a deciziilor în domeniul mediului menționate la articolul 2 alineatul (2) [...]”. În continuare, astfel cum este definit și în cadrul Convenției de la Aarhus, „publicul” include „una sau mai multe persoane fizice sau juridice”.

15. În plus, Directiva 2003/35 introduce un nou articol, 10a, în Directiva 85/337. Acesta prevede:

„Statele membre se asigură, în conformitate cu sistemul legislativ intern aplicabil, că membrii publicului interesat:

- a) care au un interes suficient sau
- b) care pretind încălcarea unui drept, atunci când procedurile de drept administrativ al unui stat membru impun această condiție preliminară,

au acces la o cale de atac în fața unei instanțe judiciare sau unui organism independent sau imparțial instituit în conformitate cu legea, prin care este contestată legalitatea de fond sau de procedură a deciziilor, a acțiunilor sau a omisiunilor care intră sub incidența dispozițiilor privind participarea publicului din prezenta directivă.

Statele membre stabilesc stadiul în care pot fi contestate deciziile, acțiunile sau omisiunile.

Statele membre stabilesc ce înseamnă interes suficient și încălcarea unui drept în conformitate cu obiectivul de a acorda un acces amplu la justiție publicului interesat. [...]

Dispozițiile prezentului articol nu exclud posibilitatea unei căi de atac prealabile pe lângă o autoritate administrativă și nu afectează obligația de epuizare a tuturor căilor de atac administrative înainte de a recurge la procedurile de atac judiciare, atunci când legislația internă prevede o astfel de obligație. [...]”

16. Directiva 85/337 a fost abrogată la 17 februarie 2012, fiind codificată și înlocuită de Directiva 2011/92/UE¹⁰, al cărei articol 11 corespunde articolului 10a din Directiva 85/337. Având în vedere momentul producerii faptelor, se aplică prevederile Directivei 85/337.

10 — Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului (JO 2012, L 26, p. 1).

C – Dreptul național

17. Articolul 61 din Codul de procedură administrativă (Verwaltungsgerichtsordnung, denumit în continuare „VwGO”)¹¹ prevede:

„Au capacitate procesuală:

1. persoanele fizice și juridice,
2. asociațiile, în măsura în care le poate fi recunoscut un drept [...]

18. În ceea ce privește consecințele viciilor de procedură și de formă, articolul 46 din Legea privind procedura administrativă (Verwaltungsverfahrensgesetz, denumită în continuare „VwVfG”)¹² prevede:

„Cererea de anulare a unui act administrativ care nu este nul conform articolului 44 nu poate fi întemeiată numai pe faptul că actul a fost încheiat cu încălcarea normelor privind procedura, forma sau competența teritorială, în cazul în care este evident că această încălcare nu este de natură să afecteze decizia adoptată în speță.”

19. Normele de punere în aplicare a dispozițiilor privind căile de atac prevăzute de Directiva 2003/35 sunt cuprinse în Legea privind dispozițiile suplimentare de reglementare a căilor de atac în materie de mediu conform Directivei 2003/35/CE (Gesetz über ergänzende Vorschriften zu Rechtsbehelfen in Umweltangelegenheiten nach der EG-Richtlinie 2003/35/EG, denumită în continuare „UmwRG”)¹³. Articolul 1 alineatul (1) din legea citată prevede:

„Prezenta lege este aplicabilă căilor de atac având ca obiect

1. decizii în sensul articolului 2 alineatul (3) din Legea privind evaluarea efectelor asupra mediului, referitoare la eligibilitatea proiectelor în legătură cu care poate exista, potrivit
 - a) Legii privind evaluarea efectelor asupra mediului [...]

o obligație de a realiza o evaluare a efectelor asupra mediului.”

20. Articolul 4 din UmwRG prevede:

„(1) Anularea unei decizii referitoare la eligibilitatea unui proiect, în sensul articolului 1 alineatul (1) prima teză punctul 1, poate fi solicitată atunci când

1. evaluarea efectelor asupra mediului sau
2. examinarea preliminară a necesității de a realiza o evaluare a efectelor asupra mediului în acel caz,

necesară în aplicarea Legii privind evaluarea efectelor asupra mediului [...], nu s-a realizat și această omisiune nu a fost remediată ulterior [...]

11 — În forma cuprinsă în Comunicarea din 19 martie 1991 (BGBl I, p. 686).

12 — În forma cuprinsă în Comunicarea din 23 ianuarie 2003 (BGBl I, p. 102).

13 — Legea din 7 decembrie 2006 (BGBl I, p. 2816). Modificarea acestei legi prin Legea de modificare a Legii privind dispozițiile suplimentare de reglementare a căilor de atac și a altor dispoziții în materie de mediu (Gesetz zur Änderung des Umwelt-Rechtsbehelfsgesetzes und anderer umweltrechtlicher Vorschriften) din 21 ianuarie 2013 (BGBl I, p. 95) nu face obiectul prezentei proceduri.

(3) Alineatele (1) și (2) se aplică prin analogie căilor de atac formulate de părți conform articolului 61 punctele 1 și 2 din VwGO.”

21. În calitate de dispoziție tranzitorie, articolul 5 alineatul (1) din UmwRG prevede că „[p]rezenta lege se aplică procedurilor prevăzute la articolul 1 alineatul (1) prima teză, care au fost inițiate sau ar fi trebuit să fie inițiate după data de 25 iunie 2005 [...]”

22. Articolul 2 din Legea privind evaluarea efectelor asupra mediului (Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung, denumită în continuare „UVPG”)¹⁴ prevede:

„(1) Evaluarea efectelor asupra mediului este parte integrantă a procedurilor administrative desfășurate în vederea luării unei decizii cu privire la eligibilitatea proiectelor. [...]”

(3) Prin decizii în sensul primei teze a alineatului (1) se înțelege

1. autorizația, permisul, [...] decizia de aprobare a unui plan [...]”

II – Situația de fapt și procedura principală

23. Litigiul principal privește o acțiune formulată împotriva unei decizii de aprobare a unui plan adoptate de Land Rheinland-Pfalz în temeiul legislației în domeniul apelor, care are ca obiect construcția unui bazin de retenție a apei în câmpia Rinului superior, la sud de orașele Mannheim și Ludwigshafen (Waldsee/Altrip/Neuhofen).

24. Bazinul de colectare a apelor pluviale aflat în proiect, destinat prevenirii inundațiilor, are o suprafață de aproximativ 327 de hectare. O parte ar trebui să fie inundată în mod regulat, în funcție de nivelul apelor Rinului, iar cealaltă parte ar trebui să fie inundată în caz de inundații extreme pentru a proteja așezările umane, zonele industriale și infrastructura situate în câmpia Rinului. Proiectul urmează să asigure protecția împotriva inundațiilor care se produc odată la 200 de ani. În vederea realizării bazinului de retenție a apei sunt planificate numeroase operațiuni de construcție.

25. Proiectul afectează în primul rând terenuri destinate activităților agricole și zone împădurite. O parte a bazinului de colectare este însă situată în aria protejată înregistrată în anul 2004 sub denumirea „Rheinniederung Speyer-Ludwigshafen”. În apropierea acesteia se află o altă arie protejată conform Directivei habitate, precum și două situri europene de protecție a păsărilor.

26. Autoritatea de rang inferior din domeniul gestionării apelor din landul pârât a sesizat, în calitate de inițiator al proiectului, prin scrisoarea din 31 ianuarie 2002, Struktur- und Genehmigungsdirektion Süd des Landes Rheinland-Pfalz (direcția de coordonare și autorizare, pentru zona sudică, a landului Renania Palatinat) cu o cerere de aprobare a planului de construcție a bazinului de colectare a apelor pluviale. Planul a fost aprobat prin decizia din 20 iunie 2006.

27. Această decizie de aprobare a planului a fost contestată de autoritățile administrative ale comunei Altrip, de societatea Gebrüder Hört GbR și de domnul Schneider (denumiți în continuare „reclamantii”). Aceștia au invocat, printre altele, neregularități importante privind procedura de evaluare a efectelor asupra mediului efectuată în privința proiectului de retenție a apelor.

28. Zonele de colectare planificate includ 12 % din teritoriul comunei Altrip. În plus, comuna este proprietara mai multor terenuri situate în zona vizată de proiect.

14 — În forma cuprinsă în Comunicarea din 24 februarie 2010 (BGBl I, p. 94).

29. Gebrüder Hört GbR cultivă fructe și legume. Asociații săi sunt proprietari și arendași ai unor terenuri situate în zona de colectare a apelor, o parte dintre acestea fiind avute în vedere pentru construirea de baraje.

30. Domnul Schneider este proprietarul mai multor terenuri situate în apropierea zonei unde urmează să se construiască bazinul de colectare, printre care se numără și un teren rezidențial și mai multe terenuri dintr-o zonă de agrement utilizate ca loc de camping.

31. Verwaltungsgericht (Tribunalul Administrativ) a respins acțiunea prin hotărârea din 13 decembrie 2007.

32. Prin hotărârea din 12 februarie 2009, Oberverwaltungsgericht Rheinland-Pfalz (Tribunalul Administrativ Superior al Landului Renania Palatinat) a respins apelul formulat de reclamantii împotriva acestei hotărâri. În opinia instanței de apel UmwRG nu permite reclamantilor să invoce neregularități privind procedura de evaluare a efectelor asupra mediului, întrucât, conform dispoziției de la articolul 5 alineatul (1), această lege se aplică numai procedurilor care au fost inițiate după data de 25 iunie 2005. Astfel, nu era necesar să fie examinat aspectul dacă, în cazul în care procedura de evaluare a efectelor asupra mediului prezintă neregularități, reclamantii au într-adevăr, în temeiul articolului 4 alineatul (1) din UmwRG, dreptul de a solicita anularea deciziei de aprobare a planului, în pofida faptului că această dispoziție nu se referă în mod expres decât la lipsa totală a procedurii de evaluare a efectelor asupra mediului. De asemenea, este îndoielnic dacă reclamantii respectă cerința privind legătura de cauzalitate stabilită în jurisprudența Bundesverwaltungsgericht (Tribunalul Administrativ Federal).

33. Reclamantii au formulat recurs la Bundesverwaltungsgericht.

III – Cererea de decizie preliminară și procedura în fața Curții de Justiție

34. Bundesverwaltungsgericht consideră, la fel ca Oberverwaltungsgericht Rheinland-Pfalz, că, în conformitate cu articolul 5 alineatul (1) din UmwRG, care prevede că această lege se aplică doar procedurilor care au fost inițiate după data de 25 iunie 2005, legea nu poate fi aplicată *ratione temporis*. Cu toate acestea, instanța menționată are îndoieli cu privire la aspectul dacă o astfel de dispoziție este conformă cu prevederile dreptului Uniunii.

35. Chiar dacă UmwRG ar putea fi aplicată *ratione temporis*, conform argumentelor prezentate de Bundesverwaltungsgericht, motivele invocate de reclamantii cu privire la caracterul viciat al evaluării efectelor asupra mediului nu pot fi admise pe baza dispozițiilor care au fost adoptate în vederea transpunerii Directivei 2003/35 în legislația germană. Conform articolului 4 alineatul (1) din UmwRG, aplicabil în temeiul articolului 4 alineatul (3) din UmwRG și al articolului 61 punctul 1 din VwGO, anularea unei decizii poate fi solicitată numai în cazul în care evaluarea efectelor asupra mediului necesară sau examinarea preliminară a necesității de a realiza o evaluare a efectelor asupra mediului în acel caz nu a fost efectuată și această omisiune nu a fost remediată ulterior. Modul de redactare și geneza normei nu permit o altă interpretare a articolului 4 alineatul (1) din UmwRG. Într-adevăr, preocuparea guvernului german, bazată pe Hotărârea Wells¹⁵, de a conferi o mai mare relevanță viciilor de procedură în ceea ce privește validitatea actelor afectate, care se regăsea în proiectul legii UmwRG¹⁶, nu s-a putut impune în cursul procedurii legislative. Bundesverwaltungsgericht are de asemenea îndoieli cu privire la aspectul dacă această normă îndeplinește cerințele directivei.

15 — Hotărârea din 7 ianuarie 2004, Wells (C-201/02, Rec., p. I-723).

16 — BT-Drucks (document parlamentar al Bundestag) 16/2495.

36. În cazul în care această limitare a posibilităților de a formula o cale de atac împotriva unei decizii nu ar fi acceptabilă, Bundesverwaltungsgericht ridică problema conformității criteriilor aplicate în dreptul național în cadrul unei jurisprudențe constante, care limitează șansele de reușită ale unei acțiuni în justiție prin care se contestă legalitatea procedurii de adoptare a deciziilor, cu prevederile legislației europene.

37. Având în vedere aceste considerații, Bundesverwaltungsgericht a suspendat judecarea cauzei prin decizia din 10 ianuarie 2012 și a adresat Curții de Justiție următoarele întrebări preliminare în temeiul articolului 267 TFUE:

„1) Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2003/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 mai 2003 de instituire a participării publicului la elaborarea anumitor planuri și programe privind mediul și de modificare a Directivelor 85/337/CEE și 96/61/CE ale Consiliului în ceea ce privește participarea publicului și accesul la justiție trebuie interpretat în sensul că statele membre aveau obligația să prevadă că dispozițiile de drept național adoptate în vederea transpunerii articolului 10a din Directiva 85/337/CEE se aplică și procedurilor administrative de autorizare inițiate anterior datei de 25 iunie 2005, dar în cadrul cărora autorizațiile nu au fost acordate decât după această dată?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare:

Articolul 10a din Directiva 85/337/CEE Consiliului din 27 iunie 1985 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2003/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 mai 2003, trebuie interpretat în sensul că statele membre aveau obligația de a extinde aplicabilitatea dispozițiilor naționale adoptate în vederea transpunerii articolului 10a din Directiva 85/337/CEE și referitoare la contestarea legalității procedurii de adoptare a unei decizii și la ipoteza în care evaluarea efectelor asupra mediului a fost realizată, însă prezintă neregularități?

3) În cazul unui răspuns afirmativ la a doua întrebare:

Articolul 10a din Directiva 85/337/CEE trebuie interpretat în sensul că, în cazurile în care procedura de drept administrativ a unui stat membru prevede, astfel cum permite articolul 10a primul paragraf litera (b) din Directiva 85/337/CEE, că membrii publicului interesat au acces la o cale de atac în fața unei instanțe judiciare numai cu condiția de a invoca încălcarea unui drept,

a) o acțiune judiciară de contestare a legalității procedurii de adoptare a unor decizii în privința cărora se aplică dispozițiile respectivei directive privind participarea publicului poate fi admisă și poate determina anularea deciziei numai atunci când, în circumstanțele speței, există posibilitatea concretă ca, în lipsa viciului de procedură, decizia atacată să fi fost diferită, precum și atunci când viciul de procedură afectează totodată poziția juridică materială a reclamantului sau în sensul că

b) în cadrul acțiunii judiciare de contestare a legalității procedurii de adoptare a unor decizii în privința cărora se aplică dispozițiile respectivei directive privind participarea publicului trebuie să se acorde mai multă importanță viciilor de procedură?

În cazul în care răspunsul la întrebarea anterioară este cel de la litera (b):

Ce condiții de fond trebuie să îndeplinească viciile de procedură pentru a fi reținute în favoarea reclamantului în cadrul acțiunii judiciare de contestare a legalității procedurii de adoptare a unei decizii?”

38. Reclamanții din procedura principală, Land Rheinland-Pfalz, Republica Federală Germania, Irlanda și Comisia au prezentat observații scrise.

39. Aceleași părți la procedură și-au exprimat opinia și în cadrul ședinței din 16 ianuarie 2013.

IV – Apreciere juridică

40. Bundesverwaltungsgericht adresează Curții de Justiție trei întrebări care au ca obiect accesul la o cale de atac conferit de articolul 10a din Directiva 85/337, întrebările 2 și 3 fiind, fiecare, condiționate de formularea unui răspuns afirmativ la întrebarea precedentă. Prima întrebare privește stabilirea aplicării în timp a normei citate. În cazul în care Curtea de Justiție consideră că norma este aplicabilă *ratione temporis*, trebuie să analizeze, în cadrul celei de a doua și al celei de a treia întrebări preliminare, sfera de aplicare a unei astfel de căi de atac. A doua întrebare preliminară abordează legitimitatea restricției privind aplicabilitatea dispozițiilor naționale adoptate în vederea transpunerii articolului 10a din Directiva 85/337/CEE și referitoare la contestarea legalității procedurii de adoptare a unei decizii, în ipoteza în care evaluarea efectelor asupra mediului nu a fost deloc realizată. În cazul în care o astfel de restricție nu este legală, prin intermediul celei de a treia întrebări preliminare se solicită clarificări privind întinderea controalelor, în special în ceea ce privește problema dacă sunt compatibile cu prevederile legislației europene condițiile referitoare la existența unei legături de cauzalitate și la încălcarea unui drept subiectiv, aplicate în jurisprudența națională, de care depinde reușita unei acțiuni prin care se contestă legalitatea procedurii adoptării unei decizii.

A – Admisibilitate

41. Irlanda consideră că a doua și a treia întrebare preliminară sunt inadmisibile, întrucât decizia pronunțată de Bundesverwaltungsgericht nu specifică în niciun fel care sunt neregularitățile privind procedura de evaluare a efectelor asupra mediului invocate de reclamanți. În această privință, Curtea de Justiție trebuie să răspundă la întrebări ipotetice ale căror răspunsuri nu sunt de natură să afecteze decizia pronunțată în speță.

42. Conform jurisprudenței constante a Curții de Justiție, instanța națională în fața căreia este pendinte litigiul este, în principiu, în măsură să aprecieze, având în vedere specificul cauzei, necesitatea unei decizii preliminare și pertinenta întrebărilor adresate Curții de Justiție¹⁷.

43. Curtea de Justiție poate deroga de la acest principiu numai în cazul în care interpretarea dreptului Uniunii este „în mod evident”¹⁸ lipsită de importanță pentru soluționarea cauzei pendinte. În consecință, Curtea de Justiție a conchis numai rareori, având în vedere considerațiile instanței de trimitere cu privire la dreptul național și la situația de fapt, că întrebările adresate ar fi de natură pur ipotetică¹⁹ sau, mai mult, că litigiul ar fi fost creat în mod artificial²⁰.

44. Din ordonanța pronunțată de Bundesverwaltungsgericht rezultă că evaluarea efectelor asupra mediului necesară proiectului în litigiu s-a efectuat și, conform reclamanților, prezintă neregularități. Cu toate acestea, din ordonanță nu reiese care sunt viciile invocate de reclamanți în contestație.

17 — Hotărârea din 29 noiembrie 1978, Redmond (83/78, Rec., p. 2347, punctul 25), și Hotărârea din 30 noiembrie 1995, Esso Española (C-134/94, Rec., p. I-4223, punctul 9).

18 — Hotărârea din 16 iunie 1981, Salonia (126/80, Rec., p. 1563, punctul 6).

19 — Hotărârea din 16 iulie 1992, Meilicke (C-83/91, Rec., p. I-4871, punctele 31-34).

20 — Hotărârea din 11 martie 1980, Foglia (104/79, Rec., p. 745, punctele 10 și 11).

45. Totuși, acest aspect nu determină inadmisibilitatea întrebărilor preliminare 2 și 3. În ceea ce privește a doua întrebare preliminară, această constatare decurge din faptul că, potrivit Bundesverwaltungsgericht, dreptul german în vigoare la momentul actual nu prevede dreptul la anularea unei decizii în cazul în care s-a efectuat evaluarea efectelor asupra mediului, indiferent de natura viciului de procedură invocat. Conform afirmațiilor instanței de trimitere, simpla posibilitate a unui control judiciar al viciilor care ar putea afecta evaluarea efectelor asupra mediului ar determina deja trimiterea cauzei spre rejudecare în fața Oberverwaltungsgericht. În acest caz se ridică problema, care face obiectul celei de a treia întrebări preliminare, a conformității cu prevederile legislației europene a criteriilor aplicate până în prezent de jurisprudență în dreptul german sau a altor criterii pe care Bundesverwaltungsgericht susține că trebuie să le ofere Oberverwaltungsgericht în calitate de apreciere juridică. În pofida faptului că lipsa informațiilor cu privire la natura viciilor de procedură în speță nu permite oferirea unui răspuns final detaliat la a treia întrebare, astfel cum a observat în mod pertinent Comisia, Curtea de Justiție dispune totuși de suficiente informații pentru a oferi un răspuns util în cadrul relației de cooperare dintre aceasta și instanța de trimitere.

46. Așadar, a doua și a treia întrebare preliminară trebuie declarate admisibile.

B – Prima întrebare preliminară

47. Prin intermediul primei întrebări preliminare, Bundesverwaltungsgericht solicită să se stabilească aplicarea în timp a articolului 10a din Directiva 85/337, introdus prin Directiva 2003/35, având în vedere dispoziția prevăzută la articolul 5 alineatul (1) din UmwRG, care este cuprinsă în legea națională de transpunere a Directivei 2003/35 și care a fost descrisă anterior. Directiva 2003/35 stabilește în această privință că statele membre trebuie să transpună prevederile acesteia până la 25 iunie 2005 [articolul 6 alineatul (1) prima teză]. Se ridică însă întrebarea dacă statele membre au astfel obligația să acorde accesul la o cale de atac prevăzută la articolul 10a din Directiva 85/337 numai pentru procedurile administrative de autorizare inițiate după acest termen limită sau dacă se poate acorda un astfel de acces și pentru procedurile inițiate înainte de 25 iunie 2005, dar în cadrul cărora autorizațiile au fost acordate după această dată.

48. Republica Federală Germania și Irlanda consideră că Directiva 2003/35 nu obligă statele membre să asigure posibilitatea formulării unei căi de atac prevăzută la articolul 10a din Directiva 85/337 în ceea ce privește procedurile de autorizare inițiate înainte de expirarea termenului de transpunere a Directivei 2003/35, chiar dacă autorizația a fost acordată după această dată. Astfel, argumentele aduse cu privire la celelalte întrebări preliminare sunt menționate în subsidiar. Land Rheinland-Pfalz susține poziția juridică exprimată de Republica Federală Germania.

49. Reclamantii susțin în schimb că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2003/35 obligă statele membre să prevadă că dispozițiile naționale adoptate în vederea transunerii articolului 10a din Directiva 85/337 se aplică procedurilor administrative de autorizare în cadrul cărora autorizația a fost acordată după data de 25 iunie 2005, indiferent de data la care acestea au fost inițiate. Și Comisia este de părere că articolul 10a din Directiva 85/337 se aplică procedurilor de autorizare inițiate înainte de 25 iunie 2005.

50. În opinia noastră, articolul 10a din Directiva 85/337 se aplică unor situații precum cea din speță.

51. Statele membre au obligația să transpună directivele în dreptul național în cadrul termenului de transpunere stabilit²¹. Cu excepția cazului în care directiva prevede în mod expres excepții, drepturile conferite printr-o directivă trebuie să fie acordate în perioada de transpunere. În cazul neîndeplinirii acestei obligații de către un stat membru, prevederile directivei relevante în speță se aplică în mod direct, sub rezerva îndeplinirii condițiilor generale stabilite²².

52. Acest principiu poate pune probleme atunci când implică aplicarea unei prevederi noi în cazul unei situații de fapt care a început sau s-a încheiat deja. În cazul în care un act legislativ al Uniunii nu prevede pentru un asemenea caz o dispoziție tranzitorie explicită, Curtea de Justiție determină aplicarea în timp prin interpretare, având în vedere principiile referitoare la securitatea juridică (neretroactivitate), protecția încrederii legitime și menținerea efectului util al actului legislativ²³.

53. Curtea de Justiție a trebuit să aplice acest principiu în repetate rânduri. Astfel, Curtea a stabilit că normele de procedură se aplică și litigiilor inițiate înainte de intrarea în vigoare a acestora, în timp ce prevederile de fond din dreptul Uniunii se aplică în general numai situațiilor de fapt intervenite după intrarea în vigoare a acestora²⁴. Pe de altă parte, o dispoziție nouă se aplică în principiu în ceea ce privește efectele viitoare ale unei situații de fapt²⁵. În ceea ce privește obligația efectuării unei evaluări a efectelor asupra mediului, Curtea de Justiție a stabilit că această obligație nu este aplicabilă în cazurile în care data introducerii formale a cererii de autorizare a unui proiect este anterioară datei la care expiră termenul de transpunere a Directivei 85/337²⁶.

54. Prezenta cauză are ca obiect problema aplicării, după data expirării termenului de transpunere, a noilor căi de atac garantate prin articolul 10a din Directiva 85/337 în privința procedurilor de autorizare inițiate înainte de această dată. Directiva 2003/35 nu prevede dispoziții tranzitorii în acest caz.

55. Dintr-o interpretare a articolului 10a din Directiva 85/337 care ține seama de principiile referitoare la securitatea juridică (neretroactivitate), la protecția încrederii legitime și la menținerea efectului util al directivei rezultă că prevederea trebuie să fie aplicabilă procedurilor administrative de autorizare care au fost inițiate înainte de data la care a expirat termenul de transpunere a directivei, dar în cazul cărora nu se adoptase încă o hotărâre definitivă la acea dată.

56. Interesul referitor la o transpunere eficientă și la timp a directivei constituie un argument în favoarea aplicării prevederilor articolului 10a din Directiva 85/337 începând cu data la care expiră termenul de transpunere. Chiar dacă se consideră – astfel cum afirmă Germania și Irlanda – că aplicarea noilor căi de atac în privința procedurilor aflate în desfășurare la momentul creării acestor noi căi de atac prezintă un ușor element de retroactivitate²⁷, principiile securității juridice și protecției încrederii legitime nu se opun aplicării normei în astfel de situații. Aceste principii, iar nu o distincție între dispozițiile de fond și cele de procedură, care nu este utilă în cazuri precum cel din speță, sunt decisive în ceea ce privește interpretarea directivei din punctul de vedere al aplicării acesteia în timp.

21 — A se vedea Hotărârea din 19 decembrie 2012, Comisia/Italia (C-68/11, punctul 60).

22 — Hotărârea din 19 noiembrie 1991, Francovich și alții (C-6/90 și C-9/90, Rec., p. I-5357, punctul 11).

23 — A se vedea Hotărârea din 12 noiembrie 1981, Meridionale Industria Salumi și alții (212/80-217/80, Rec., p. 2735, punctul 10).

24 — Hotărârea Meridionale Industria Salumi și alții (citată la nota de subsol 23, punctul 10), Concluziile avocatului general Trstenjak prezentate în cauza Budějovický Budvar, Hotărârea din 22 septembrie 2011 (C-482/09, Rep., p. I-8701, punctul 106), Concluziile avocatului general Kokott prezentate în cauza Toshiba Corporation și alții, Hotărârea din 8 septembrie 2011 (C-17/10, punctele 42-46).

25 — Hotărârea din 14 aprilie 1970, Brock (68/69, Rec., p. 171, punctul 7), Hotărârea din 10 iulie 1986, Licata/CES (270/84, Rec., p. 2305, punctul 31), Hotărârea din 11 decembrie 2008, Comisia/Freistaat Sachsen (C-334/07 P, Rep., p. I-9465, punctul 43), Hotărârea din 6 iulie 2010, Monsanto Technology (C-428/08, Rep., p. I-6765, punctul 66).

26 — Hotărârea din 18 iunie 1998, Gedepueteerde Staten van Noord-Holland (C-81/96, Rec., p. I-3923, punctul 23), Hotărârea Wells (citată la nota de subsol 15, punctul 43) și Hotărârea din 15 ianuarie 2013, Križan și alții (C-416/10, punctul 94).

27 — Cu privire la problema retroactivității, a se vedea, pe lângă jurisprudența citată la notele de subsol anterioare, Tridimas, T., *The General Principles of EU Law*, OUP, Oxford, ediția a doua, 2006, p. 252-273.

57. Contrar argumentelor aduse de Germania și Irlanda, jurisprudența Curții de Justiție cu privire la aplicarea în timp a obligației de efectuare a evaluării efectelor asupra mediului nu contrazice această concluzie.

58. În cadrul acestei jurisprudențe, Curtea de Justiție a reținut că Directiva 85/337 are în vedere într-o mare măsură proiecte de o anvergură considerabilă, a căror realizare necesită adesea un timp îndelungat. O prelungire suplimentară a procedurilor deja declanșate, ca urmare a cerințelor specifice prevăzute de directivă, ar afecta situații juridice deja constituite²⁸. Astfel, în momentul depunerii cererii, inițiatorul proiectului se poate baza pe durata estimată de desfășurare a procedurii și nu trebuie să se aștepte la o îngreunare a acesteia.

59. Astfel cum constată în mod întemeiat Bundesverwaltungsgericht, în speță nu sunt stabilite noi cerințe pe care procedura administrativă sau procedurile judiciare aflate în desfășurare trebuie să le îndeplinească, ci este vorba despre îmbunătățirea accesului la o cale de atac pentru a verifica respectarea prevederilor legale aflate deja în vigoare. Principiul protecției încrederii legitime nu poate include încrederea în faptul că respectarea dreptului aflat în vigoare nu este supusă unei evaluări. Este adevărat că, în cazul extinderii căilor de atac în ceea ce privește proiecte de o anvergură considerabilă, trebuie avut în vedere faptul că vor apărea în fapt prelungiri ale procedurii, însă acestea trebuie considerate doar o reflectare a controlului jurisdicțional al prevederilor care erau deja obligatorii. Inițiatorul proiectului trebuie să accepte astfel de prelungiri. În această privință, interesul referitor la asigurarea efectului util al directivei este prioritar.

60. În plus, interesul referitor la transpunerea eficientă și la timp a directivei este subliniat în speță și de faptul că directiva transpune prevederile Convenției de la Aarhus, care a intrat în vigoare în ceea ce privește Comunitatea la 17 februarie 2005 și care, în conformitate cu articolul 216 alineatul (2) TFUE, este obligatorie atât pentru instituțiile Uniunii, cât și pentru statele sale membre²⁹. În ipoteza în care articolul 10a din Directiva 85/337 ar fi aplicabil numai procedurilor inițiate după data la care expiră termenul de transpunere, nu s-ar putea asigura, ca urmare a duratei considerabile a procedurilor de autorizare relevante, accesul la o cale de atac garantat de articolul 9 alineatul (2) din Convenția de la Aarhus în următorii ani.

61. Prin urmare, trebuie să se concluzioneze că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2003/35 trebuie interpretat în sensul că statele membre au obligația să declare aplicabile dispozițiile naționale adoptate în vederea transpunerii articolului 10a din Directiva 85/337 și în privința procedurilor administrative de autorizare care au fost inițiate înainte de data de 25 iunie 2005 și în cazul cărora nu fusese adoptată încă o hotărâre definitivă la acea dată. În consecință, trebuie să se răspundă la a doua întrebare preliminară, adresată în eventualitatea unui răspuns afirmativ la prima întrebare preliminară.

C – A doua întrebare preliminară

62. Prin intermediul celei de a doua întrebări preliminare, Bundesverwaltungsgericht solicită să se stabilească dacă articolul 10a din Directiva 85/337 obligă statele membre să extindă aplicabilitatea dispozițiilor naționale adoptate în vederea transpunerii articolului 10a din Directiva 85/337 și referitoare la contestarea legalității procedurii de adoptare a unei decizii și la ipoteza în care evaluarea efectelor asupra mediului a fost realizată, însă prezintă neregularități.

28 — Hotărârea Gedeputeerde Staten van Noord-Holland (citată la nota de subsol 26, punctul 24).

29 — Cu privire la statutul Convenției de la Aarhus în dreptul UE, a se vedea Hotărârea din 8 martie 2011, Lesoochránárske zoskupenie (C-240/09, Rep., p. I-1255, punctele 29-31).

63. Cu excepția Irlandei, toți ceilalți participanți la procedură apreciază că articolul 10a din Directiva 85/337 obligă statele membre să extindă posibilitatea formulării unei căi de atac în fața unei instanțe și la ipoteza în care evaluarea efectelor asupra mediului este viciată. Republica Federală Germania consideră că dreptul german îndeplinește deja aceste condiții, întrucât, conform articolului 46 din VwVfG, aplicabil împreună cu articolul 4 alineatul (1) din UmwRG, se poate solicita anularea unei decizii de autorizare și în cazul unei evaluări viciate a efectelor asupra mediului. Având în vedere lipsa informațiilor privind natura viciilor invocate în speță, Irlanda face referire la principiul autonomiei procedurale a statelor membre, care trebuie aplicat în concordanță cu obiectivele directivei.

64. În ceea ce privește afirmațiile Republicii Federale Germania, trebuie menționat în primul rând că interpretarea dreptului național nu este de competența Curții de Justiție. Astfel, în cadrul relației de cooperare cu instanțele naționale, Curtea trebuie să se bazeze pe afirmațiile acestora cu privire la dreptul național.

65. Însuși modul de redactare a articolului 10a din Directiva 85/337 prezintă în mod clar care este întinderea fundamentală a controlului efectuat în temeiul procedurii stabilite. Conform dispoziției respective, statele membre se asigură că membrii publicului interesat care îndeplinesc alternativ una dintre cele două condiții prevăzute în normă „au acces la o cale de atac în fața unei instanțe judiciare [...] *prin care este contestată legalitatea de fond sau de procedură a deciziilor* [...] care intră sub incidența dispozițiilor privind participarea publicului din prezenta directivă”³⁰. Pasajul subliniat preia cuvânt cu cuvânt prevederile articolului 9 alineatul (2) din Convenția de la Aarhus³¹.

66. În consecință, Curtea de Justiție a subliniat în cauza Trianel că dispoziția menționată nu limitează în niciun fel motivele care pot fi invocate în susținerea unei astfel de căi de atac³².

67. Limitarea posibilității de a contesta o procedură de autorizare în cadrul căreia se impune efectuarea unei evaluări a efectelor asupra mediului la ipoteza în care evaluarea efectelor asupra mediului nu a fost deloc realizată („lipsă totală”) nu este compatibilă cu aceste prevederi. În principiu, nu trebuie exclusă posibilitatea unei contestații bazate pe existența unei neregularități în cadrul evaluării efectelor asupra mediului.

68. În consecință, răspunsul la a doua întrebare este că articolul 10a din Directiva 85/337 trebuie interpretat în sensul că în cadrul căilor de atac prevăzute de respectiva dispoziție trebuie să fie posibilă contestarea legalității procedurii de adoptare a unei decizii și în cazul în care evaluarea efectelor asupra mediului a fost realizată, însă prezintă neregularități. Prin urmare, trebuie să se răspundă și la a treia și ultima întrebare preliminară, adresată de Bundesverwaltungsgericht în eventualitatea extinderii procedurii de control jurisdicțional la ipoteza existenței unei evaluări a efectelor asupra mediului care a fost viciată.

D – A treia întrebare preliminară

69. Prin intermediul celei de a treia întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită să se stabilească în ce măsură o acțiune judiciară de contestare a legalității procedurii de adoptare a deciziilor în privința cărora se aplică dispozițiile directivei privind participarea publicului trebuie să poate fi formulată și trebuie să determine anularea deciziei în acele cazuri în care procedura de drept administrativ a unui stat membru prevede, astfel cum permite articolul 10a alineatul (1) litera (b) din Directiva 85/337, că membrii publicului interesat au acces la o cale de atac în fața unei instanțe judiciare numai cu

30 — Sublinierea noastră.

31 — În versiunile engleză și franceză, termenii „de fond” și „de procedură” sunt legați prin conjuncția „și” în Convenția de la Aarhus, pe când în Directiva 85/337 se folosește conjuncția „sau”. Această modificare are însă un caracter strict formal.

32 — Hotărârea Trianel (citată la nota de subsol 2, punctul 37).

condiția *de a invoca încălcarea unui drept*. În acest sens, instanța solicită să se stabilească în special dacă sunt acceptabile două dintre restricțiile privind relevanța viciilor de procedură aplicate în mod cumulativ de jurisprudența națională, și anume cerința privind legătura de cauzalitate și afectarea poziției juridice materiale a reclamantului.

1. Criteriile jurisprudenței naționale

70. Pentru o mai bună înțelegere, considerăm că este util să prezentăm pe scurt, în temeiul deciziei de trimitere și al argumentelor invocate de părți, aceste două criterii din jurisprudența națională.

71. Așa-numita „cerință privind legătura de cauzalitate” prevede că o acțiune judiciară de contestare a legalității procedurii de adoptare a unei decizii poate fi exercitată și poate determina anularea deciziei viciate numai atunci când, în circumstanțele din speță, există posibilitatea concretă ca, în lipsa viciului de procedură, decizia atacată să fi fost diferită³³.

72. Totodată, viciul de procedură trebuie să afecteze „poziția juridică materială” a reclamantului. Cu toate acestea, în opinia Bundesverwaltungsgericht, conform jurisprudenței naționale, nici UVPG și nici normele de procedură prevăzute de alte legi specifice nu conferă unei persoane afectate de un proiect supus evaluării efectelor asupra mediului o poziție procesuală independentă pe care să o poată exercita în mod autonom³⁴. Criteriul poziției juridice materiale a reclamantului este, astfel cum decurge din argumentele invocate de părți, relevant și în cadrul examinării temeiniciei acțiunii formulate, fapt care ar însemna că poziția juridică materială a reclamantului limitează întinderea controlului judiciar efectuat în cadrul acelor acțiuni care îndeplinesc condiția calității procesuale active în contextul admisibilității, exemplul tipic fiind cel al unui reclamant care invocă o posibilă încălcare a dreptului său de proprietate³⁵.

2. Punctul de vedere al părților

73. Părțile au exprimat în mod clar puncte de vedere diferite cu privire la a treia întrebare preliminară. Reclamantii susțin că cele două criterii descrise anterior nu sunt conforme cu dreptul Uniunii. În schimb, viciile de procedură trebuie avute în vedere într-un mod mai general. În orice caz, conform articolului 263 al doilea paragraf TFUE, încălcarea normelor fundamentale de procedură trebuie să fie avută în vedere în cadrul unei acțiuni judiciare prin care se contestă legalitatea procedurii de adoptare a unei decizii, exceptând cazul în care, în circumstanțele din speță, se poate exclude în mod evident posibilitatea ca viciul să fi influențat fondul deciziei. Dispozițiile referitoare la participarea publicului și articolul 3 din Directiva 85/337 reprezintă în această privință norme fundamentale de procedură.

74. Din punctul de vedere al autonomiei procedurale a statelor membre, criteriul privind legătura de cauzalitate elaborat de jurisprudență este, în opinia Republicii Federale Germania, conform cu prevederile dreptului Uniunii. Land Rheinland-Pfalz este de acord cu această afirmație.

75. Irlanda consideră că, în contextul autonomiei procedurale a statelor membre, acestea trebuie să stabilească ele însele ce acțiuni, omisiuni sau decizii sunt supuse controlului judiciar conform articolului 10a din Directiva 85/337 și ce constituie încălcarea unui drept, dar că, totodată, dispozițiile pe care le elaborează trebuie să respecte obiectivele directivei, și anume să acorde publicului interesat acces la protecție jurisdicțională.

33 — A se vedea doar BVerwG (Tribunalul Administrativ Federal), hotărârea din 8 iunie 1995, 4 C 4.94, și BVerwG, hotărârea din 13 decembrie 2007, 4 C 9.06.

34 — A se vedea și Concluziile avocatului general Sharpston prezentate în cauza Trianel (citată la nota de subsol 2, punctul 34).

35 — A se vedea Winter, G., *Individualrechtsschutz im deutschen Umweltrecht unter dem Einfluss des Gemeinschaftsrechts*, NVwZ 1999, 467.

76. În sfârșit, Comisia consideră că instanța națională trebuie să examineze în cadrul motivării pe fond cel puțin toate prevederile de fond sau de procedură care decurg din dreptul Uniunii și din transpunerea acestuia în legislația națională, fără a limita examinarea la normele care privesc calitatea procesuală activă sau la încălcarea poziției juridice materiale.

77. Potrivit acesteia, cerința privind legătura de cauzalitate nu este aplicabilă viciilor de procedură grave, iar viciile de procedură mai puțin importante nu determină anularea deciziei în cazul în care autoritatea poate demonstra în mod concludent că, în circumstanțele din speță, nu există posibilitatea concretă ca, în lipsa viciului de procedură, decizia atacată să fi fost diferită.

78. Viciile de procedură care afectează deciziile cărora li se aplică prevederile directivei privind participarea publicului trebuie avute în vedere în cadrul procedurii de control jurisdicțional în măsura în care sunt relevante pentru atingerea obiectivelor Directivei 85/337.

3. Interpretarea articolului 10a din Directiva 85/337

79. Prezenta procedură nu reprezintă primul caz în care Curtea de Justiție analizează interpretarea articolului 10a din Directiva 85/337. Încă de la începutul expunerii noastre am menționat faptul că în special cauza Trianel a oferit ocazia de a se analiza această prevedere.

80. În respectiva cauză, Curtea de Justiție a analizat în esență nivelul accesului organizațiilor neguvernamentale în sensul articolului 1 alineatul (2) din Directiva 85/337 la o cale de atac în sensul articolului 10a din aceeași directivă. În acest context, Curtea de Justiție a hotărât că unor astfel de organizații neguvernamentale nu le poate fi negată posibilitatea de a invoca în justiție, în cadrul unei căi de atac formulate în temeiul articolului 10a din Directiva 85/337 împotriva unei decizii de autorizare relevante, încălcarea normelor care decurg din dreptul Uniunii și al căror obiectiv este protecția mediului, pentru motivul că aceste norme nu protejează decât interesele colectivității, iar nu și pe cele ale particularilor. Astfel, din respectiva hotărâre reiese că o restricție de acest tip nu trebuie aplicată nici la nivelul analizei admisibilității acțiunii formulate, nici la nivelul temeiniciei acesteia³⁶. Republica Federală Germania, al cărei drept național a stat la baza trimerii preliminare în cauza Trianel, a luat măsurile care se impuneau ca urmare a hotărârii pronunțate în cauza menționată³⁷.

81. Spre deosebire de cauza Trianel, prezenta procedură vizează persoane fizice și juridice care, conform articolului 1 alineatul (2) din Directiva 85/337, fac parte din categoria publicului interesat, fără însă a constitui o organizație neguvernamentală în sensul dispoziției citate.

82. În răspunsul nostru la a doua întrebare preliminară am arătat deja că articolul 10a din Directiva 85/337 nu permite limitarea posibilității acestor persoane de a contesta deciziile relevante numai la ipoteza în care evaluarea efectelor asupra mediului necesară nu a fost efectuată.

83. Aceasta nu înseamnă însă nicidecum că dreptul Uniunii stabilește, în cadrul articolului 10a din Directiva 85/337, norme detaliate cu privire la întinderea controlului jurisdicțional prevăzut de respectiva dispoziție. Dimpotrivă, conform jurisprudenței Curții de Justiție, statele membre dispun în principiu, în temeiul autonomiei lor procedurale, de o marjă de apreciere în ceea ce privește aplicarea articolului 10a din Directiva 85/337 [și a articolului 9 alineatul (2) din Convenția de la Aarhus, pe care acesta îl transpune]. Astfel, statele membre pot să reglementeze ele însele procedura prin intermediul căreia se acordă accesul adecvat la protecția jurisdicțională. În această privință, ele trebuie să respecte

³⁶ — Hotărârea Trianel (citată la nota de subsol 2, punctul 60).

³⁷ — Într-o primă etapă, s-a realizat adaptarea dreptului național în cadrul jurisprudenței: a se vedea BVerwG, hotărârea din 29 septembrie 2011, 7 C 21.09. Ulterior, s-au modificat legile corespunzătoare: Legea privind modificarea Legii privind dispozițiile suplimentare de reglementare a căilor de atac în materie de mediu și a altor dispoziții în domeniul mediului (Gesetz zur Änderung des Umwelt-Rechtsbehelfsgesetzes und anderer umweltrechtlicher Vorschriften) din 21 ianuarie 2013 (BGBl I, p. 95); a se vedea BT-Drucks 17/10957.

două restricții: reglementările nu trebuie să fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor situații similare din dreptul intern (principiul echivalenței) și nici concepute astfel încât să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (principiul efectivității)³⁸.

84. Cerințele impuse de dreptul Uniunii privind nivelul controlului judiciar prevăzut de articolul 10a din Directiva 85/337 decurg în special din principiul efectivității. În speță, nu există elemente care să indice o încălcare a principiului echivalenței.

85. Astfel cum am explicat deja în răspunsul propus de noi la a doua întrebare preliminară, textul articolului 10a din Directiva 85/337 este clar în ceea ce privește controlul legalității deciziilor în cadrul procedurii pe care o prevede, fără a fi limitate în vreun fel motivele care pot fi invocate în susținerea unei astfel de căi de atac.

86. Pe de altă parte, articolul 10a din Directiva 85/337 permite statelor membre să condiționeze accesul membrilor publicului interesat la calea de atac prevăzută de respectiva normă. În acest sens, statele membre au posibilitatea să aleagă, ca expresie a autonomiei lor procedurale, între două posibilități. Prima constă în a avea un „interes suficient”, cea de a doua, care este și cea aleasă de Germania, în a invoca „încălcarea unui drept atunci când procedurile de drept administrativ ale unui stat membru impun această condiție preliminară”. Mai mult, statele membre stabilesc ele însele, în temeiul articolului 10a din Directiva 85/337, ce constituie încălcarea unui drept. Totuși, ele trebuie să facă acest lucru în conformitate cu obiectivul de a acorda publicului interesat acces larg la justiție.

87. Aceste două opțiuni enumerate la articolul 10a afectează domeniul de aplicare al controlului efectuat în cadrul căii de atac la care trebuie să se ofere acces?

88. Modul de redactare a dispoziției sugerează că cele două opțiuni menționate la articolul 10a din Directiva 85/337 reprezintă condiții de admisibilitate pentru respectiva cale de atac. În cazul în care aceste condiții sunt îndeplinite, urmează să fie realizată analiza „legalității de fond și de procedură a deciziilor”. Atunci când evocă cele două opțiuni, și Curtea de Justiție se referă în mod expres la „condițiile de admisibilitate a căilor de atac”³⁹.

89. O interpretare a articolului 10a din Directiva 85/337 conformă cu dreptul internațional, având în vedere prevederile articolului 9 alineatul (2) din Convenția de la Aarhus⁴⁰, confirmă faptul că opțiunile menționate la articolul 10a din Directiva 85/337 sunt menite să limiteze admisibilitatea căii de atac, iar nu întinderea controlului jurisdicțional. Într-adevăr, Implementation Guide⁴¹, care poate fi consultat pentru interpretarea convenției, menționează în mod sugestiv criteriile corespunzătoare drept criterii de *standing*⁴².

90. În această privință, susținem punctul de vedere exprimat de avocatul general Sharpston, care explică de asemenea cele două opțiuni prin faptul că, prin intermediul acestora, statele semnatare ale Convenției de la Aarhus au intenționat să țină seama de condițiile naționale diferite privind calitatea procesuală activă⁴³.

38 — Hotărârea Wells (citată la nota de subsol 15, punctul 67), Hotărârea din 18 octombrie 2011, Boxus și Roua (C-128/09-C-131/09, C-134/09 și C-135/09, Rep., p. I-9711, punctul 52), și Hotărârea Trianel (citată la nota de subsol 2, punctul 43).

39 — Hotărârea Trianel (citată la nota de subsol 2, punctul 38).

40 — A se vedea considerentul (9) al Directivei 2003/35.

41 — Hotărârea din 16 februarie 2012, Solvay și alții (C-182/10, punctul 28).

42 — United Nations Economic Commission for Europe, *The Aarhus Convention: An Implementation Guide*, ediția a doua, 2013, p. 202-204.

43 — Concluziile avocatului general Sharpston prezentate în cauza Trianel (citată la nota de subsol 2, punctul 44).

91. În ceea ce privește întinderea controlului privind legalitatea procedurii, ne menținem opinia conform căreia Directiva 85/337 prevede posibilitatea de a controla legalitatea procedurilor de adoptare a deciziilor, fără a limita în vreun fel motivele care pot fi invocate în susținerea unei astfel de căi de atac. Conform principiului efectivității, această cale de atac nu trebuie reglementată astfel încât să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă aplicarea normelor care decurg din dreptul Uniunii și al căror obiect este protecția mediului. Protecția jurisdicțională națională care decurge din aceste norme corespunde și prevederilor articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, conform căruia statele membre stabilesc căile de atac necesare pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă în domeniile reglementate de dreptul Uniunii. Având în vedere lipsa unor informații suplimentare cu privire la viciile de procedură criticate în mod concret în speță, nu se pot face alte afirmații cu privire la întinderea controlului.

4. Analiza criteriilor naționale

92. În continuare dorim să analizăm mai întâi aspectul dacă, în contextul articolului 10a din Directiva 85/337, criteriul afectării poziției juridice materiale a reclamantului în forma descrisă de Bundesverwaltungsgericht respectă prevederile directivei. Doctrina de drept administrativ din statul membru în cauză a manifestat în ultimii ani o preocupare intensă față de această temă și, pornind de la hotărârea pronunțată în cauza Trianel, s-au purtat discuții în contradictoriu cu privire la măsura în care condiția producerii unei încălcări a unui drept subiectiv poate fi menținută în domeniul legislației în materie de mediu și în special în ceea ce privește viciile de procedură care afectează o evaluare a efectelor asupra mediului⁴⁴.

93. O interpretare atentă a articolului 10a din Directiva 85/337, care să țină în special seama de sensul și de finalitatea acestuia, relevă faptul că, în forma descrisă de Bundesverwaltungsgericht, criteriul respectiv nu corespunde prevederilor directivei.

94. Astfel cum s-a stabilit anterior, modul de redactare a articolului 10a prevede o cale de atac pentru contestarea (și) a legalității procedurii, fără a limita în vreun fel motivele care pot fi invocate în susținerea unei astfel de căi de atac. În același timp, norma menționată permite ca accesul la calea de atac să fie rezervat acelor membri ai publicului interesat care invocă încălcarea unui drept. Statele membre stabilesc ele însele care este conținutul acestui concept, având în vedere în mod obligatoriu obiectivul de a acorda publicului interesat un acces larg la justiție. Totuși, acest criteriu reprezintă – după cum am subliniat deja – un criteriu de admisibilitate legitim, iar nu o posibilă limitare a întinderii controlului. În consecință, acest criteriu nu poate fi utilizat pentru a justifica limitarea întinderii controlului.

95. În continuare, trebuie avut în vedere faptul că în Convenția de la Aarhus, transpusă prin intermediul articolului 10a din Directiva 85/337, există indicații importante referitoare la obiectivul acestei dispoziții. Conform articolului 1 din convenție, aceasta urmărește să contribuie la protejarea dreptului fiecărei persoane de a trăi într-un mediu propice bunăstării sale. În acest sens, sunt prevăzute norme de procedură specifice (accesul la informații, participarea publicului) și accesul eficient la justiție.

44 — A se vedea doar Kment, M., *Europarechtswidrigkeit des § 4 I UmwRG?*, în NVwZ 2012, 481; Siegel, T., *Zur Einklagbarkeit der Umweltverträglichkeit*, în DÖV 2012, 709; Ziekow, J., *Das Umwelt-Rechtsbehelfsgesetz im System des deutschen Rechtsschutzes*, în NVwZ 2007, 259. A se vedea, în ceea ce privește analizele pe fond anterioare: Calliess, C., *Feinstaub im Rechtsschutz deutscher Verwaltungsgerichte*, în NVwZ 2006, 1; Schoch, F., *Die europäische Perspektive des Verwaltungsverfahrens- und Verwaltungsprozessrechts*, în Schmidt-Assmann, E., și Hoffmann-Riem, W. (ed.), *Strukturen des Europäischen Verwaltungsrechts*, Nomos, Baden-Baden, 1999, p. 279; Kokott, J., *Europäisierung des Verwaltungsprozessrechts*, în Die Verwaltung 31 (1998), 335.

96. Al șaptelea și al optulea considerent ale convenției conțin precizări suplimentare cu privire la rațiunea de a fi a dreptului de acces la justiție în probleme de mediu. Cetățenilor li se acordă acest acces pentru a-și putea afirma dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și pentru a-și îndeplini obligația de a proteja și de a îmbunătăți mediul în folosul generațiilor prezente și viitoare.

97. În opinia noastră, de aici rezultă două aspecte. Pe de o parte, normele procedurale și respectarea acestora îndeplinesc, și în legislația din domeniul mediului, o funcție esențială pentru protecția drepturilor acordate, fapt care explică rolul tot mai important atribuit drepturilor referitoare la participare în cadrul legislației din domeniul mediului, care în prezent nu constituie doar un element de legitimare a deciziilor, ci și unul care contribuie la o mai bună protecție a mediului⁴⁵. Această concepție privind procedura explică de asemenea importanța efectuării corecte a unei evaluări a efectelor asupra mediului⁴⁶. În acest context, devine evident motivul pentru care articolul 10a din Directiva 85/337 menționează împreună atât examinarea legalității fondului, cât și cea a procedurii.

98. Pe de altă parte, în Convenția de la Aarhus se consideră că protecția mediului nu este o funcție specifică organizațiilor neguvernamentale înființate cu acest scop, ci se consideră că individul este cel care are dreptul și chiar obligația să urmărească problemele de mediu⁴⁷. Astfel, afirmația potrivit căreia asociațiile de mediu sunt cele care, în general, se pot implica în probleme de mediu nu reprezintă un argument solid în favoarea limitării întinderii controlului în cazul procedurilor inițiate de particulari. În ceea ce privește calitatea procesuală activă, asociațiile de mediu au, în conformitate cu articolul 10a alineatul (3) al doilea și al treilea paragraf, o poziție privilegiată prin faptul că această dispoziție prevede că ele au drepturi care pot fi încălcate⁴⁸. Cu toate acestea, în cadrul motivelor nu există indicii că membrii publicului interesat se află într-o poziție dezavantajată comparativ cu asociațiile de mediu. Dispozițiile citate ale Convenției de la Aarhus indică faptul că cetățeanul devine astfel el însuși organismul care asigură protecția mediului⁴⁹, sarcină pe care, potrivit afirmațiilor reclamantilor, asociațiile pentru protecția mediului o pot exercita numai în mod limitat din lipsă de mijloace financiare.

99. Având în vedere cele de mai sus, legislația națională nu trebuie să excludă problemele privind legalitatea procedurilor în cadrul (legislației din domeniul mediului) reprezentat de dispozițiile Directivei 85/337 din sfera de aplicare a controlului efectuat de instanțe în cazul procedurilor inițiate de membrii publicului interesat. O astfel de practică ar aduce atingere principiului efectivității și nu ar reprezenta o transpunere adecvată, conformă cu dreptul Uniunii, a articolului 10a din Directiva 85/337. În această privință, considerăm că, în măsura în care un criteriu care impune invocarea încălcării unui drept subiectiv exclude dispoziții care decurg din dreptul Uniunii și al căror obiectiv este protecția mediului din sfera de aplicare a controlului judiciar exercitat în temeiul articolului 10a din Directiva 85/337, astfel cum este, conform argumentelor aduse de Bundesverwaltungsgericht, cazul în speță, acesta nu poate fi menținut în vigoare.

100. În lumina acestor precizări putem înțelege și observațiile făcute de Curtea de Justiție în cauza Trianel, conform cărora „legiuitorul național are posibilitatea de a limita drepturile a căror încălcare poate fi invocată de un particular în cadrul unei acțiuni în justiție împotriva uneia dintre deciziile, acțiunile sau omisiunile avute în vedere la articolul 10a din Directiva 85/337 numai la drepturile subiective publice [...]”⁵⁰. Noțiunea de drepturi subiective publice trebuie interpretată în sensul că

45 — Ebbesson, J., *Public Participation*, în Bodansky, D., și alții (ed.), *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, Oxford, OUP, 2007, p. 681.

46 — Clément, M., *Droit Européen de l'Environnement*, Bruxelles, Larcier, ediția a doua, 2012, p. 119.

47 — Al șaptelea și al optulea considerent ale Convenției de la Aarhus.

48 — Hotărârea Trianel (citată la nota de subsol 2, punctele 40 și 42).

49 — Cetățeanul privit ca un apărător al respectării legii nu constituie o noutate în legislația europeană. Hotărârea din 5 februarie 1963, van Gend & Loos (26/62, Rec., p. 1). A se vedea Weiler, J. H. H., *The Transformation of Europe*, în *The Constitution of Europe*, CUP, Cambridge, 1999, 10, 20.

50 — Hotărârea Trianel (citată la nota de subsol 2, punctul 45).

particularii pot invoca în cadrul motivării acțiunilor lor normele prevăzute de legislația Uniunii al căror obiectiv este protecția mediului. Există astfel o convergență – fapt sugerat și de dreptul menționat la articolul 1 din Convenția de la Aarhus de a trăi într-un mediu propice sănătății și bunăstării – între accepțiunea obiectivă și cea subiectivă a protecției jurisdicționale.

101. Și Compliance Committee (Comitetul pentru Respectarea Convenției de la Aarhus) a stabilit că excluderea din sfera procedurilor care pot fi inițiate a pretențiilor formulate în temeiul legislației din domeniul mediului din cauza unei limitări a procedurilor care pot fi inițiate de vecini la cele în care aceștia invocă drepturi proprii și excluderea legislației în domeniul mediului în acest context reprezintă o încălcare a prevederilor articolului 9 alineatul (2). În pofida faptului că această soluție nu este obligatorie pentru Curtea de Justiție⁵¹, ea susține totuși interpretarea dată de noi convenției⁵².

102. Considerații similare pot fi făcute în ceea ce privește principiul legăturii de cauzalitate. Și în acest caz, statele membre dispun în mod cert de autonomie procedurală. Conform acesteia, nu este în principiu exclusă evaluarea relevanței viciilor de procedură prin prisma criteriului privind legătura de cauzalitate. În această privință, trebuie respectate însă principiile echivalenței și efectivității. În consecință, și cerința privind legătura de cauzalitate trebuie apreciată în raport cu principiul efectivității⁵³. Nici de această dată nu există indicii cu privire la încălcarea principiului echivalenței.

103. În consecință, cerința privind legătura de cauzalitate nu trebuie să împiedice exercitarea drepturilor care decurg din articolul 10a din Directiva 85/337/CEE.

104. Tocmai în domeniul relevant în speță – aspect pe care l-am subliniat anterior – revine o importanță deosebită procedurii în vederea asigurării unei protecții eficiente a mediului. Cu toate acestea, posibilitatea de a formula o cale de atac în ceea ce privește viciile de procedură este eficientă numai atunci când nu se exclude din oficiu posibilitatea admiterii unei astfel de cereri. Criteriul privind legătura de cauzalitate trebuie elaborat astfel încât să corespundă semnificației speciale pe care o are procedura în special în cadrul legislației europene din domeniul mediului și nu trebuie să excludă în fapt viciile de procedură din sfera de aplicare a controlului.

105. Acest aspect nu înseamnă însă că orice viciu de procedură trebuie să determine anularea unei decizii, fapt demonstrat de comparația cu consecințele viciilor în cazul actelor juridice ale Uniunii. Articolul 263 al doilea paragraf TFUE prevede în această privință că „Curtea are competența să se pronunțe cu privire la acțiunile formulate de un stat membru, de Parlamentul European, de Consiliu sau de Comisie, pentru motive [...] de încălcare a unor norme fundamentale de procedură [...]”. Pentru simplificare, jurisprudența prevede în astfel de cazuri că, atunci când încalcă norme de procedură deosebit de importante, un act este anulat în mod automat⁵⁴, în timp ce în cazul dispozițiilor mai puțin importante trebuie să se fi produs efecte⁵⁵. Din cauza autonomiei procedurale a statelor membre, criteriile elaborate în cadrul acestei norme nu trebuie aplicate în mod automat în privința articolului 10a din Directiva 85/337.

51 — A se vedea articolul 15 din Convenția de la Aarhus, care prevede adoptarea unor mecanisme consensuale, nejudiciare și bazate pe consultări de verificare a conformității cu dispozițiile prezentei convenții, precum și Meeting of the Parties, Decision I/7, Review of Compliance, UN Doc. ECE/MP.PP/2/Add.8 din 2 aprilie 2004.

52 — Economic Commission for Europe, Findings and recommendations with regard to communication ACCC/C/2010/48 concerning compliance by Austria. Adopted by the Compliance Committee on 16 December 2011, UN Doc. ECE/MP.PP/C.1/2012/4 din 17 aprilie 2012, p. 14. În lipsa unor informații suficiente, Committee nu a putut constata producerea unei încălcări și a prezentat argumentele în mod ipotetic.

53 — A se vedea în acest sens von Danwitz, T., *Europäisches Verwaltungsrecht*, Springer, Berlin, 2008, p. 541.

54 — Hotărârea din 29 octombrie 1980, Roquette Frères/Consiliul (138/79, Rec., p. 3333, punctul 33).

55 — Pentru soluții diferite cu privire la efectele care trebuie să fie produse în mod concret, a se vedea Hotărârea din 29 octombrie 1980, van Landewyck și alții/Comisia (209/78-215/78 și 218/78, Rec., p. 3125, punctul 47), și Hotărârea din 2 octombrie 2003, Thyssen Stahl/Comisia (C-194/99 P, Rec., p. I-10821, punctul 31).

106. Dimpotrivă, aplicarea principiului privind legătura de cauzalitate trebuie să țină seama de principiul efectivității. Astfel, acest criteriu și în special configurarea sarcinii probei în cadrul acestuia nu trebuie să facă practic imposibilă exercitarea dreptului de a invoca dispoziții de procedură care decurg din dreptul Uniunii și al căror obiectiv este protecția mediului. Pentru soluționarea procedurii administrative, cerința privind legătura de cauzalitate trebuie, așadar, eliminată complet în cazul normelor de procedură deosebit de importante.

V – Concluzie

107. Pentru motivele prezentate anterior, propunem Curții să răspundă la întrebările adresate de Bundesverwaltungsgericht după cum urmează:

- „1) Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2003/35 trebuie interpretat în sensul că statele membre au obligația să prevadă că dispozițiile de drept național adoptate în vederea transpunerii articolului 10a din Directiva 85/337 se aplică și procedurilor administrative de autorizare care au fost inițiate anterior datei de 25 iunie 2005 și în cazul cărora nu fusese adoptată încă o hotărâre definitivă la acea dată.
- 2) Articolul 10a din Directiva 85/337 trebuie interpretat în sensul că, în cadrul căilor de atac prevăzute de respectiva dispoziție, trebuie să fie posibilă contestarea legalității procedurii de adoptare a unei decizii și în cazul în care evaluarea efectelor asupra mediului a fost realizată, însă prezintă neregularități.
- 3) Articolul 10a din Directiva 85/337 trebuie interpretat în sensul că, în cazurile în care procedura de drept administrativ a unui stat membru prevede, astfel cum permite articolul 10a primul paragraf litera (b) din Directiva 85/337, că membrii publicului interesat au acces la o cale de atac în fața unei instanțe judiciare numai cu condiția de a invoca încălcarea unui drept,
 - nu trebuie ca o acțiune judiciară de contestare a legalității procedurii de adoptare a unor decizii în privința cărora se aplică dispozițiile directivei privind participarea publicului să poată fi admisă și să poată determina anularea deciziei numai atunci când viciul de procedură afectează și poziția juridică materială a reclamantului, în măsura în care astfel sunt excluse din sfera de aplicare a controlului normele care decurg din dreptul Uniunii al căror obiectiv este protecția mediului;
 - nu trebuie ca o acțiune judiciară de contestare a legalității procedurii de adoptare a unor decizii în privința cărora se aplică dispozițiile directivei privind participarea publicului să poată fi admisă și să poată determina anularea deciziei numai atunci când, în circumstanțele speței, există posibilitatea concretă ca, în lipsa viciului de procedură, decizia atacată să fi fost diferită, în măsura în care astfel se elimină practic posibilitatea de a invoca normele care decurg din dreptul Uniunii al căror obiectiv este protecția mediului și în măsura în care acest criteriu se aplică și unor norme de procedură deosebit de importante.

Evaluarea condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească viciile de procedură pentru a fi reținute în favoarea reclamantului în cadrul unei acțiuni judiciare de contestare a legalității procedurii de adoptare a unei decizii este supusă autonomiei procedurale a statelor membre, însă aceasta nu trebuie să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea căilor de atac în ceea ce privește normele care decurg din dreptul Uniunii al căror obiectiv este protecția mediului sau să le supună unor reglementări mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor situații similare din dreptul intern.”